

(PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ O) VYKÁZÁNÍ ZE SPOLEČNÉHO OBYDLÍ

ZDENKA KRÁLÍČKOVÁ, RADOVAN DÁVID

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Příspěvek se zabývá širokým spektrem problémů a úvah de lege ferenda ve vazbě na problematiku domácího násilí, zejména institutu policejního i soudního vykázání a nenavazování kontaktů, včetně výkonu rozhodnutí předběžných opatření a trestněprávních aspektů věci. V závěru autoři nastolují řadu otázek dotýkajících se nejasných ustanovení občanského soudního řádu ve smyslu přístupu nezletilých k soudu, resp. celkového vztahu úpravy domácího násilí k obecné právní úpravě předběžných opatření.

Klíčová slova v rodném jazyce

Rodina, rodinné bydlení, domácí násilí, předběžné opatření, spravedlivý proces, výkon rozhodnutí.

Abstract

The article deals with the problems of legal regulation of domestic violence mainly in relation with the institute of police and judicial expulsion, including enforcement of decision. It is focused on both private law and public law aspects of the problems of domestic violence. At the close it deals with the questions concerning civil procedure code regulation of minors' accession to court or more precisely overall relation of regulation of domestic violence to regulation of preliminary measures.

Key words

Family, family house, domestic violence, preliminary measure, fair justice, enforcement of law.

1. ÚVOD

Rodina bývá považována za oázu bezpečí.¹

Nicméně, je všeobecně známo, že mezi členy rodiny často dochází k násilí. Kde? Doma, za zavřenými dveřmi. *Rodinný byt, resp. dům tak přestává být bezpečný.*²

Při posuzování problematiky domácího násilí je třeba mít na paměti, že *obětí násilí v rodině se může stát kdokoli*. Nejčastěji se však obětmi domácího násilí stávají ženy a děti a rodina a

¹ Autoři vychází ze společného díla Králíčková, Z. Dávid, R.: Rodinné bydlení a domácí násilí. Právní fórum, 2008, č. 10, s. 429-436.

Autorka dále vychází ze svých předchozích prací k fenoménu domácího násilí, zejména z titulů Občanskoprávní aspekty domácího násilí de lege ferenda. Bulletin advokacie, 2003, č. 8, s. 84 – 89, Civilněprávní postih domácího násilí – utopie, nebo efektivní budoucí právní úprava? Právo a rodina, 2004, č. 12, s. 7 – 10, Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy de lege ferenda (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 50 – 53.

² K obecným problémům srov. Radvanová, S.: Zdravé rodinné prostředí – jak pro koho. Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 47 – 49.

rodinné obydlí tak přestává plnit roli útočiště.³ Odborníci se většinou shodují na tvrzení, že agresivní chování jako způsob řešení osobních problémů a rodinných či partnerských konfliktů je mnohdy z velké části naučené v dětství a mládí a je dáno přejímáním vzorů z původní rodiny. Je tedy nasnadě, že život v rodině zasažené domácím násilím nejen ničí život právě postižených osob, ale že ovlivní i chování jejich potomků, tedy životní styl a způsob řešení konfliktů a problémů dalších generací. Jelikož bývá domácí násilí bagatelizované a zhusta nepotrestané, představuje mnohdy trauma na celý život, a to nejen pro přímé oběti násilí, ale i pro tzv. sekundární oběti – svědky násilí, mezi které často patří nezletilé děti.⁴

Velmi výstižné francouzské pořekadlo říká „*la vie privée droit entre murée*“,⁵ nicméně je jisté, že domácí násilí se děje v uzavřeném kruhu a není reálné, že se vyřeší samo, bez pomoci odborníků, státních orgánů, nestátních organizací, nás všech. Fenomén domácího násilí je tak *věcí navýsost veřejnou*. Dodejme, že domácí násilí je *celosvětový fenomén*, který se nevyhýbá ani našemu prostředí. V literatuře bylo uvedeno, že domácího násilí v české společnosti souvisí se sklony české rodiny k autoritářství spíše než k toleranci. Lze plně souhlasit s tím, že demokratické myšlení, vlídnost a tolerance česká rodina zatím plně nevnímá⁶ a že stát se musí s brutalitou a agresí uvnitř rodiny a dalšími aspekty moderní společnosti *adekvátními prostředky* vyrovnávat tak, aby poskytl ochranu těm, kteří ji potřebují, a současně nenarušil, eventuelně dokonce zcela nepřetrhal mnohdy křehké vztahy v rodinném kolektivu.⁷ Nicméně, někdy nezbyvá než učinit radikální krok. Jde o velmi citlivou věc, protože se týká intimní sféry lidského života. Proto je třeba, aby *zákonodárství proti domácímu násilí bylo komplexní*. Nejde tedy jen o kriminalizaci pachatelů, ale zejména o úplnou, bezprostřední a důslednou ochranu obětí v osobnostní i majetkové sféře, včetně bydlení. Tedy i o ochranu soukromoprávní.

Žel, problematice domácího násilí není v právnické literatuře publikované v České republice věnována taková pozornost, jakou jí ve svých odborných studiích věnují sociologové, psychologové, lékaři.⁸ Tato situace neodráží stav ve vyspělých zemích, zejména evropských,

³ Srov. dílo Giddens, A.: Sociologie. Argo, 1999, s. 177, kapitola „Násilí v rodině“.

⁴ K tomu srov. Melicharová, D.: Dítě jako svědek a oběť domácího násilí. Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 62 – 65, Vargová, B.: Svěřování dětí do výchovy jednoho z rodičů v případech domácího násilí. Právo a rodina, 2006, č. 2, s. 9 a násl., Čírtková, L.: Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. Tamtéž, 2007, č. 9, s. 12 a násl., a Hovorka, D.: Úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí při řešení případů domácího násilí – úskalí praxe. Týž časopis, 2007, č. 8, s. 1 a násl.

⁵ Soukromý život má být obezděn.

⁶ Viz Radvanová, S.: Stav české rodiny a rodinného práva v současné době. In sborník materiálů z konference ISFL. Právní praxe, 1999, č. 2 - 3, s. 99.

⁷ K problematice tzv. rodinné terapie narušených intergeneračních vztahů srov. Kovařík, J.: Oidipus a pěstounská péče. Náhradní rodinná péče, 1999, č. 1, s. 4 - 6, a dále Dunovský, J.: Pěstounská péče: současnost a perspektivy. Sociální politika, 1993, č. 9, s. 9.

⁸ Výjimkou jsou díla zejména z pera Senty Radvancové.

Za významný počín aspirující na komplexní analýzu problematiky domácího násilí je třeba považovat monografii Voňková, J., Huňková, M.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: Profem, 2004.

Z časopiseckých studií viz např. Huňková, M.: Domácí násilí z pohledu českého práva. Právo a rodina, 2000, č. 10, s. 1 - 6, č. 11, s. 17 - 20, dále Bednářová, Z.: Pomoc obětem domácího násilí a jejich dětem. Sociální politika, 2000, č. 5, s. 10 - 11, Fenyk, J.: Některé úvahy o postizitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. Právní rozhledy, 2002, č. 12, s. 631, Gilligan, J.: Jak porozumět a předcházet násilí. Náhradní rodinná péče, 2000, č. 2, s. 46 a násl.

kde se o dané věci mezi právníky nejen otevřeně hovoří a píše, ale přijímají se i zákony a další opatření proti domácímu násilí, což má nepochybně i silně *preventivní význam*.⁹ Úvodem předznamenejme, že český zákonodárce před problematikou domácího násilí oči zcela nezavírá, nicméně značně pokulhává, a to i před úpravou slovenskou, do které byla soukromoprávní ustanovení proti domácímu násilí zakotvena.¹⁰

Cílem tohoto příspěvku jsou, po vymezení základních pojmů, kritické úvahy nad platnou českou právní úpravou proti domácímu násilí a úvahy *de lege ferenda* nejvíce v procesní rovině.

2. K POJMU DOMÁCÍ NÁSILÍ, JEHO KLASIFIKACI, K OKRUHU OBĚTÍ A NÁSLEDKŮM

Domácí násilí je velmi těžké definovat. Jedná se totiž o nejnebezpečnější z forem agrese, která je nejvíce podceňována, je nejméně viditelná, kontrolovatelná a postižitelná.¹¹ Britská definice domácího násilí charakterizuje tento fenomén velmi široce jako *násilí fyzické, sexuální, mentální, emocionální, psychické nebo ekonomické zneužívání*. V materiálech Bílého kruhu bezpečí se lze setkat s názorem, že pod pojmem domácí násilí se mohou skrývat *nesčetné projevy nerovnováhy moci v určité malé sociální skupině, rodině, společné domácnosti*, mající příčiny v nezralosti partnera, touze prosadit moc, v neshodách, vlivu alkoholu, sexuálních požadavcích, citových vazbách nebo povahových rysech, obtížné ekonomické situaci, v problémech bydlení, tíživých životních podmínkách, chronickém nedostatku času, permanentním stresu, promiskuitě apod.¹²

K domácímu násilí dochází podle odborníků obvykle *z důvodu* přílišné intenzity emocí mezi blízkými členy rodiny, u nichž se mísí často láska a nenávisť. Averze, které propuknou v domácnosti, mohou vést k daleko většímu antagonismu než v kterémkoli jiném sociálním kontextu. Dalším problémem je, že domácí násilí bývá často do jisté míry *tolerováno* nebo dokonce *schvalováno*. Jeho sociálně přijatelná forma je sice poměrně omezená, nicméně tato forma může snadno přerůst v násilí daleko závažnější.¹³

Dále viz publikace Bílého Kruhu bezpečí, např. *Pomoc obětem domácího násilí*. Praha, Bílý kruh bezpečí, 1999, a *K problematice obětí trestných činů*. Praha, Bílý kruh bezpečí, 1995.

⁹ K vybraným zahraničním úpravám srov. také monotematické vydání časopisu *Acta iuridica olomucensis*. Vol. 1, 2005.

¹⁰ V obecné rovině např. viz Magurová, Z.: *Právní aspekty domácího násilí*. In Anonymus (ed.): *Lidská práva a právní status na prelome tisícročí*. Bratislava, Veda, SAV, 1999, s. 301 a násl.

Dále srov. zákon č. 526/2002 Z. z., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů a o změně a doplnění některých zákonů. Tento zákon v souvislosti s domácím násilím významně změnil §§ 142 a 146, zakotvil nový § 705a a doplnil § 712a zákona č. 40/1964 Zb., občanského zákoníka.

K tomu srov. Hřebíková, V.: *Problematika domácího násilí v súvislosti s rozhodovaním súdov o nariadení predbežného opatrenia*. *Justičná revue*, 2004, č. 8 – 9, s. 927 – 933, Gazarenková, L., Pavelková, B.: *Právne prostriedky ochrany pred domácim násilím v manželstve v slovenskom právnom poriadku*. *Acta iuridica olomucensis*. Vol. 1, 2005, s. 71 – 76, a Ficová, S., Smyčková, R.: *Predbežné opatrenie a domáce násilie v Občianskom súdnom poriadku Slovenskej republiky*. *Tamtéž*, s. 77 – 81.

¹¹ Viz Bednářová, Z.: *Op. cit.*, s. 10.

¹² Srov. webové stránky <http://www.bkb.cz/go/nasili> ze dne 1. září 2008.

¹³ Tak Giddens, A.: *Op. cit.*, s. 177.

Domácí násilí bývá obvykle záležitostí *dlouhodobou*. Začíná pozvolna a nenápadně, avšak v průběhu doby má tendenci eskalovat: stává se častějším a krutějším.

Jde-li pak o klasifikaci *forem útoků*, je třeba uvést sexuální násilí či obtěžování, fyzické násilí až po mrzačení či dokonce usmrcení, emocionální a psychické týrání, za které lze pak považovat používání emocionálních ran a úderů v podobě ponižování, vyhrožování, vzbuzování strachu, psychohry, nesmyslných příkazů či ostentativního přehlížení pocitů jiné osoby, její zatlačování do závislé a bezvýhodné pozice apod. Dále je třeba zmínit i celkově hrubé chování včetně nadávek, omezování osobní svobody, zamezování kontaktů s rodinou a přáteli, kontrolování a zadržování peněz, neposkytování peněz na domácnost a děti apod. *Pravidlem bývá kombinace více forem domácího násilí.*

Pokud jde o *okruh osob postižených* domácím násilím, je třeba říci, že mezi ně mohou patřit *různé fyzické osoby*, tedy současní nebo bývalí partneři, ať už různého nebo stejného pohlaví, rodiči a děti, kdy může jít o týrání dětí rodiči, o napadání rodičů dospívajícími dětmi, o útoky na osoby přestárlé, duševně nebo fyzicky postižené apod. K násilí může dojít také mezi sourozenci, ať už vlastními nebo tzv. nevlastními, zejména pak v tzv. rekonstruované rodině. Obecně lze říci, že k domácímu násilí dochází mezi osobami, které mají nebo měly mezi sebou někdy v minulosti intimní vztah, a to ve všech sociálních vrstvách, bez ohledu na vzdělání, životní styl, náboženské vyznání, věk, etnický původ apod.

Za možné *následky* domácího násilí jsou praxí označovány extrémní stres a trauma, strach, nejistota, ztráta sebevědomí, sebedestrukce, deprese a úzkost, nejistota a nevyrovnanost, závislost, pocity beznaděje a bezmocnosti a studu, poškození fyzického zdraví nebo i smrt.

Máme zato, že ačkoli definice fenoménu *domácí násilí* je problémem, musí *právní řád pojem domácí násilí používat*. Žel, letným pohledem do našeho právního řádu zjišťujeme, že tomu tak není.¹⁴

3. STRUČNÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ

Za první významný počín českého zákonodárce ve věci ochrany před domácím násilím je možné považovat přijetí zákona č. 91/2004 Sb. Tímto zákonem byl nedávno doplněn zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen TZ), *o novou skutkovou podstatou trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě* (viz § 215a TZ).¹⁵ Dle tohoto ustanovení může soud potrestat osobu, která týrá¹⁶ osobu blízkou nebo jinou osobu s ní žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, odnětím svobody v délce až tří let, příp., bude-li tento trestný čin

¹⁴ V této souvislosti je třeba uvést, že ačkoli legislativně právní pojem domácí násilí není použit v trestním zákoně, byl výslovně užit v jiných pramenech českého práva, například v ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (jedná se o pomoc osobám trpícím domácím násilím) a v ustanovení bodu 1. 5. 1. příl. zákona č. 469/2002 Sb., kterým se stanoví katalog prací a kvalifikační předpoklady a kterým se mění nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě (jde o práci s rodinami ohroženými domácím násilím, řešení obzvláště složitých případů rodin ohrožených sociální patologií, domácím násilím).

¹⁵ K tomu viz např. Jelínek, J.: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 54 – 58, a Zezulová, J.: Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. Státní zastupitelství, 2005, č. 4, s. 7 a násl.

¹⁶ K definici týrání srov. např. Šámal, P. a kol.: Trestní zákon – komentář, II. díl. 6 vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 1273.

spáchán na více osobách, zvláště surovým způsobem anebo po delší dobu, dokonce v délce dvou až osmi let.

Již samotný název nové skutkové podstaty napovídá, že zákonodárce se vyhnul výstižnému pojmu domácí násilí, který právní řády celé řady zemí užívají. Termín domácí násilí však plně postihuje podstatu životního problému.

Žel, ani *poslanecký návrh* č. 828 ze IV. volebního období (2004) nebyl v této věci důsledný. Pojem domácí násilí užíval jen v názvu zákona, kterým se měl novelizovat mimo jiné zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ) a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ). Ačkoli by bylo možné poslaneckému návrhu mnohé vytýkat, jde-li o jednotlivosti, jako celek působil dojmem *jasné koncepce* stavějící na *komplexnosti*.¹⁷ *Důvodová zpráva výstižně hovořila o domácím násilí jako o alarmujícím celospolečenském problému, které je třeba právně uchopit, pojmenovat a navrhnout prostředky umožňující jeho řešení.* Jde-li o definici, domácí násilí je zde chápáno jako násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím dále rozuměla opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě.¹⁸

Dodejme jen, že výsledkem legislativního procesu je *jen torzo návrhu – zákon č. 135/2006 Sb.*, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.¹⁹ Tímto zákonem byl do našeho právního řádu zakotven *institut policejního a soudního předběžného vykazání* (k tomu níže). Je na škodu věci, že navrhovaná – byť nikoli ideální, vpravdě soukromoprávní ustanovení proti domácímu násilí, která měla být vtělena do občanského zákoníku, přijata nebyla. Do právního řádu zejména nebyla zakotvena ustanovení, která by ve vazbě na domácí násilí a rodinné obydlí novelizovala institut podílového spoluvlastnictví, společného jmění manželů i společného nájmu bytu (manžely).²⁰

¹⁷ K dílčí kritice a námětům na rozšíření ochrany před domácím násilím srov. Králíčková, Z.: *Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy de lege ferenda* (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). Op. cit.

¹⁸ K tomu www.psp.cz/dokumenty.

¹⁹ V podrobnostech srov. Kočová, K.: *Domácí násilí a tzv. vykazání – nový institut právního řádu ČR*. Bulletin advokacie, 2007, č. 10, s. 34 a násl.

²⁰ Pro informaci uvádíme text hmotněprávních ustanovení dle poslaneckého návrhu č. 828. Ustanovení § 142 odstavec 1 mělo znít: „(1) Nedojde-li k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého spoluvlastníka soud. Přihlédne přitom k velikosti podílů, účelnému využití věci a k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému. Není-li rozdělení věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům; přihlédne přitom k tomu, aby věc mohla být účelně využita, jakož i k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému. Nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů, přihlédne přitom k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému.“

Ustanovení § 149 odstavec 3 mělo znít: „(3) Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, k násilnému chování jednoho z manželů vůči druhému, jakož i k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.“

Nicméně, jsme názoru, že *efektivní právní úprava musí chránit oběť domácího násilí nejen jako podílového spoluvlastníka společného obydlí, bezpodílového spoluvlastníka domu nebo bytu ve společném jmění manželů nebo společného nájemce společného obydlí, ale také jako osobu bydlící s násilníkem na základě jiných právních důvodů bydlení, např. společného věcného břemene či podnájmu nebo inominátu*, a také na základě tzv. odvozených právních důvodů bydlení a dokonce i s osobou užívající společné obydlí bez právního důvodu.²¹ Je třeba vzít na vědomí, že např. manželka může bydlet v bytě ve výlučném nájmu svého manžela - násilníka (např. ve služebním bytě, viz § 685 odst. 4 OZ), v domě v jeho tzv. obecném nájmu (§ 663 OZ) nebo v obydlí ve výlučném vlastnictví násilníka (§ 123 a násl. OZ) apod. Také je třeba zohlednit skutečnost, že oběťmi domácího násilí bývají často osoby nesezdané, tedy druh a družka, případně jejich děti a další příbuzní, a osoby žijící ve více generačním soužití.

Dílním závěrem budiž konstatování, že s ohledem na lidskoprávní rozměr problematiky musí být proti domácímu násilí *chráněny jakékoli osoby žijící ve společném obydlí*, bez ohledu na právní důvod bydlení, resp. jeho existenci vůbec. Máme za to, že i když se rodinné, resp. manželské bydlení realizuje fakticky, tzv. bez právního důvodu, požívá ochrany před domácím násilím. *Ve věci ochrany před domácím násilím jde v obecné rovině především o výkon práva ke společně užívanému obydlí v souladu s dobrými mravy, resp. zdržení se výkonu v rozporu s dobrými mravy* (srov. § 3 odst. 1 OZ).

Ačkoli se návrh nového občanského zákoníku hlásí k celé řadě hodnot, fenoménem soukromoprávní ochrany před domácím násilím se nezabývá komplexně.²² Ochrana před domácím násilím je garantována jen manželům a rozvedeným manželům, resp. osobám žijícím společně s manžely nebo rozvedenými manžely (srov. § 633 a 634 návrhu). Nicméně, tento nedostatek je odstranitelný v rámci diskuse.

V ustanovení § 702 se na konci odstavce 2 měla doplnit věta „Zruší-li soud právo společného nájmu, při určení, který ze společných nájemců bude byt dále užívat jako nájemce, přihlédne k tomu, který ze společných nájemců způsobil, že se jejich soužití stalo nesnesitelným.“.

V ustanovení § 705 odst. 3 mělo být slovo „, a“ nahrazeno čárkou a na konci textu odstavce měla být doplněna slova „a na to, zda ze strany jednoho manžela nedocházelo k násilnému chování vůči druhému manželu“.

Měl být vložen nový § 705a, který zněl: „Stalo-li se další soužití manželů z důvodu násilného chování jednoho z manželů vůči druhému nesnesitelným, může soud na návrh jednoho z manželů omezit právo společného nájmu bytu u toho z manželů, který se násilně choval, anebo toto právo zrušit. Zruší-li soud právo společného nájmu, při určení, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce, přihlédne k tomu, který z manželů způsobil, že jejich soužití se stalo nesnesitelným.“.

Jde-li o problematiku bytových náhrad, v § 712 měl být doplněn odstavec 7, který zní: „(7) Jestliže se rozvedený manžel za trvání manželství nebo po rozvodu manželství vůči druhému manželovi nebo blízké osobě, která v bytě bydlí, dopouštěl nebo dopouští násilného chování, může soud rozhodnout, že nemá právo na bytovou náhradu.“.

²¹ K tomu srov. Veselý, O.: „Domácí násilí“ jako změna poměrů odůvodňující zrušení věcného břemene. Bulletin advokacie, 2008, č. 9, s. 41 – 42.

Se závěry autora ve věci zrušení věcného břemene se však nelze ztotožnit. Bylo by ovšem možné uvažovat o soudním omezení nebo vyloučení násilníka z výkonu práva odpovídajícího věcnému břemenu, a to z důvodu výkonu tohoto práva v rozporu s dobrými mravy (viz § 3 odst. 1 OZ).

²² K tomu srov. Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde, 2001, kde se o fenoménu domácího násilí, resp. soukromoprávní ochraně proti domácímu násilí, vůbec nehovoří. Dále viz konsolidovanou verzi dostupnou na www.justice.cz dne 1. srpna 2008.

4. DOMÁCÍ NÁSILÍ A PRÁVNÍ DŮVODY BYDLENÍ

Jak již bylo řečeno, komplexní úprava proti domácímu násilí u nás chybí. Za zásadní problém je třeba považovat skutečnost, že neexistují především soukromoprávní ustanovení proti domácímu násilí. Další problém lze spatřovat v problematičnosti úpravy rodinného, resp. manželského bydlení vůbec – její roztroušenosti, nepřehlednosti, nedůslednosti.

Analýza všech právních důvodů bydlení ve vazbě na domácí násilí by mohla být pro svoji rozsáhlost a komplikovanost námětem monografie, zejména pokud bychom se chtěli zabývat různými formami soužití a jejich fázemi.²³

5. DOČASNÉ VYKÁZÁNÍ ZE SPOLEČNĚ OBÝVANÉHO BYTU NEBO DOMU

Problematika vykázání ze společně obývaného obydlí byla, jak již bylo uvedeno výše, začleněna do našeho právního řádu teprve nedávno. Dodejme jen, že se *týká jakéhokoli právního důvodu bydlení, resp. bydlení bez právního důvodu*, a není omezena pouze na manželské soužití, nýbrž se *dotýká kohokoli ohroženého nebo postiženého domácím násilím*.

5.1 VYKÁZÁNÍ DLE ZÁKONA O POLICII ČESKÉ REPUBLIKY

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zakotvil v zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, *oprávnění rozhodnout o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj*.

Na úvod je nutno podotknout, že *smyslem právní úpravy je skutečná okamžitá a flexibilní ochrana ohrožené osoby, nikoliv tedy potrestání určitého jednání*. Samozřejmostí je, že i v tomto bodě zákon, stejně jako trestní zákon hájí mimo jiné *obecný zájem na ochraně před domácím násilím*. Dle § 21a zákona o Policii České republiky tak může policista vykázat násilnou osobu,²⁴ která je *podezřelá z jednání proti životu, zdraví, svobodě nebo proti lidské důstojnosti, ze společného obydlí, se současným zákazem návratu do těchto prostor*. Není nutné, aby k tomuto jednání došlo ve společném obydlí či bezprostředním okolí.²⁵ Policista specifikuje prostory, do nichž nesmí násilná osoba vstupovat, a to dokonce i tehdy, není-li v době policejního zákroku přítomna. Vždy (s výjimkou případů nebezpečí z prodlení) je však nutno respektovat, že vykázání musí být přítomna nezúčastněná osoba. Odlišností od právní úpravy zakotvené v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, je možnost rozhodnout o vykázání *i bez souhlasu ohrožené osoby*. Rozhodnutí se tak vydává *bez projednání věci* (mělo by být bezodkladné), písemně se vyhotoví do 24 hodin od jeho vydání a musí být *doručeno osobě vykázané i ohrožené, event. také orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Proti tomuto rozhodnutí je přípustný opravný prostředek (odvolání), nicméně z povahy věci není možné, aby měl odkladný účinek.

Při zákroku vyzve policista (obdobně jako soudní vykonavatel v případě výkonu rozhodnutí o předběžném opatření) vykázaného, aby vydal klíče od společného obydlí, se současným poučením o následcích neuposlechnutí této výzvy ve smyslu zákona o přestupcích. Vykázaná osoba má však právo vzít si ze společného obydlí osobní věci, dokumenty a cennosti, dále

²³ K tomu srov. Králíčková, Z. Dávid, R.: Rodinné bydlení a domácí násilí. Právní fórum, 2008, č. 10, s. 429-436.

²⁴ Srov. Kočová, K.: Domácí násilí a tzv. vykázání ... op. cit., s. 35.

²⁵ Tamtéž, s. 37.

také věci nutné pro výkon svého povolání či podnikatelské činnosti. Významnou vazbou na procesněprávní ochranu je povinnost zasahujícího policisty poučit ohroženou osobu o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření dle OSŘ.

Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí, přičemž tuto dobu nelze v žádném případě zkrátit. Dojde-li současně k podání návrhu na vydání předběžného opatření podle OSŘ, neskončí tato doba před (pravomocným) rozhodnutím soudu o tomto návrhu.

V případě vykázání násilné osoby je policista povinen do tří dnů od vydání rozhodnutí provést *kontrolu*, zda je rozhodnutí o vykázání dodrženo jak vykázanou, tak ohroženou osobou.

Zajímavou se na tomto místě jeví otázka, zda je takové *vykázání Policií České republiky přezkoumatelné soudem* (ve správním soudnictví). V první řadě je nutno zabývat se charakterem vykázání. S ohledem k výše uvedenému, a rovněž i k dikci zákona o Policii České republiky, lze vykázání charakterizovat jako rozhodnutí, proti němuž lze podat odvolání. Je však nutno také přihlídnout ke skutečnosti, že ani toto opravné řízení nemusí nutně zjednat nápravu případného protiprávního stavu založeného rozhodnutím o vykázání.

Dalším důležitým charakterem rozhodnutí je *otázka jeho dočasnosti*. Jak již stanoví samotný zákon o Policii České republiky, vykázání trvá deset dnů. Je však možné, že tato doba bude prodloužena do doby, než (obecný) soud rozhodne o předběžném opatření, resp. do okamžiku, kdy rozhodnutí o opravném prostředku nabude právní moci. Nicméně s ohledem na ustanovení § 75c odst. 2 a § 76b OSŘ je nutné, aby soud o předběžném opatření rozhodl do 48 hodin od okamžiku dojití návrhu. Lze však aspoň hypoteticky uvažovat situaci, kdy soud v této lhůtě nerozhodne. V tomto případě pak již nelze naplnit podmínky pro označení rozhodnutí o vykázání za dočasné.

S ohledem na příslušná ustanovení Zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „SŘS“) je tak možno napadnout správní rozhodnutí pouze tehdy, vyčerpá-li žalobce všechny opravné prostředky.

Dle našeho názoru lze tak uvažovat o podání žaloby dle § 65 SŘS, kdy se žalobce může domáhat především zrušení tohoto rozhodnutí. Ani v tomto případě však nemá žaloba odkladný účinek, lze jej však přiznat na základě návrhu žalobce.

Mnohem zajímavější, i s ohledem na dopad na případné následky, je uvažovat o podání žaloby dle § 82 SŘS - o ochraně před nezákonným zásahem, kdy se žalobce může domáhat ochrany před zásahem správního orgánu, trvají-li následky zásahu či hrozí jeho opakování. Dospěl-li by správní soud k závěru, že rozhodnutí o vykázání je nezákonné, bylo by možné se dále např. domáhat náhrady škody (po státu) způsobené nezákonným rozhodnutím ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

V obou případech se však jedná o čistě hypotetické příklady, nicméně právě ve vztahu k nedodržení 48hodinové lhůty pro vydání předběžného opatření (obecným) soudem, je nelze vyloučit.

Nový zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „nový zákon o Policii české republiky“) s účinností od 1. ledna 2009 *staví vykázání na jiné koncepci než současná právní úprava*. Důvodová zpráva klade důraz na to, aby vykázání bylo chápáno jako faktický úkon, nikoliv jako správní rozhodnutí. Na základě toho pak také upravuje opravné prostředky proti

rozhodnutí o vykázání, kdy se bude jednat o tzv. námitky, o nichž bude rozhodovat nadřízené *krajské ředitelství*. Tento postup, dle důvodové zprávy, tak má zajistit, aby přezkum rozhodnutí o vykázání byl skutečně flexibilní a o námitkách bylo rozhodnuto ještě v rámci uvedené desetidenní doby trvání vykázání. Proti současnému stavu lze však namítnout, že vykázání bude mít povahu rozhodnutí vždy, navzdory jeho (výslovnému) označení za faktický úkon.

5.2 VYKÁZÁNÍ DLE OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU

Skutečné efektivnosti hmotněprávní úpravy ochrany před domácím násilím může být dosaženo jedině zajištěním komplexního a rychlého řešení problémů. Toto zajištění je tak předmětem procesněprávní úpravy, neboť civilní proces je moderní právní vědou rovněž považován za prostředek ochrany subjektivních práv a zájmů.

Na objektivní potřebu speciální procesněprávní úpravy zareagovala výše citovaná novela OSŘ provedená zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Tato novela tak v OSŘ *zakotvila speciální právní úpravu předběžných opatření ve vztahu k domácímu násilí a v přímé souvislosti s ním také nový zvláštní způsob výkonu rozhodnutí*. Bohužel, ze shora analyzovaného poslaneckého návrhu č. 828 bylo realizováno jen torzo.

5.2.1 PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ

Jak již uvádí samotný OSŘ v ustanovení § 74, může být před zahájením řízení nařízeno předběžné opatření, jestliže je to *zapotřebí k zatímnímu upravení poměrů mezi účastníky*.²⁶ Toto obecné ustanovení je pak blíže specifikováno v § 76b, který se již zabývá předběžnými opatřeními v případech domácího násilí. Je tedy konkrétnější než ustanovení § 76 odst. 1 písm. f), které stanoví, že předběžným opatřením může být účastníku uloženo, aby něco vykonal, něčeho se zdržel či něco strpěl (snášel). Předseda senátu tak může *nařídít předběžné opatření v případech, kdy jednáním násilné osoby dochází k ohrožení života, zdraví, svobody či lidské důstojnosti osoby ohrožené*. Věcně příslušným je okresní soud, místně je příslušný obecný soud navrhovatele, tedy osoby ohrožené. Je nutno podotknout, že návrhu na vydání předběžného opatření nemusí předcházet vykázání dle § 21a zákona o Policii České republiky.

OSŘ *demonstrativně stanovuje možnost uložit násilné osobě, aby dočasně opustila byt nebo dům společně obývaný s osobou ohroženou a stejně tak i jeho bezprostřední okolí, dále pak aby se zdržela setkávání a navazování kontaktů s ohroženou osobou*. Není však vyloučeno (právě vzhledem k demonstrativní povaze výčtu), aby soud uložil i *jinou povinnost*.

Efektivnost ochrany proti domácímu násilí předběžným opatřením je zajišťována mimo jiné ustanovením § 75c odst. 2, resp. *povinností soudu rozhodnout o návrhu na předběžné opatření bezodkladně, nejpozději však do 48 hodin od okamžiku podání návrhu*. Usnesení o předběžném opatření se *vyhlašuje až při provedení jeho výkonu*. Podle § 76d písm. a) je rozhodnutí o předběžném opatření vykonatelné, jakmile bylo vydáno.

²⁶ K problematice obecně viz dílo Stavinochová, J., Hlavsa, P.: Civilní proces a organizace soudnictví. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003, s. 254.

Předběžné opatření *trvá jeden měsíc* od jeho vykonatelnosti, předcházelo-li však rozhodnutí o předběžném opatření rozhodnutí Policie České republiky (podle § 21a zákona o Policii České republiky), počíná tato lhůta až dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta stanovena podle zákona o Policii České republiky. Tato jednoměsíční lhůta může být soudem *prodloužena*,²⁷ bylo-li před jejím uplynutím *zahájeno řízení ve věci samé*.²⁸ Toto předběžné opatření může trvat nejdéle jeden rok od jeho nařízení.

V této souvislosti si dovoluujeme nastolit otázku, zda je možné, aby o předběžném opatření dle § 76b OSŘ rozhodl soud *i bez návrhu*. Z dikce zákona, resp. jeho konkrétních ustanovení, typicky „je-li jednáním účastníka, proti kterému *návrh* směřuje“ anebo že „o *návrhu* podle § 76b OSŘ rozhodne soud do 48 hodin“, lze vyvodit, že návrh je nutný. Naproti tomu však stojí výslovné ustanovení § 75 odst. 1 OSŘ, který stanoví, že „*návrhu* není třeba, jde-li o předběžné opatření pro řízení, které může soud zahájit i bez návrhu.“ V této souvislosti se opět dostáváme k problému, tedy co zákonodárce označuje termínem „řízení vlastní“. Bylo-li by tedy možné rozhodovat v souvislosti s domácím násilím ve věci samé i bez návrhu, mohli bychom uvažovat rovněž o *možnosti rozhodnout o předběžném opatření i bez návrhu*. Spornou se však jeví otázka, zda v přímé souvislosti např. s ustanovením § 176 OSŘ lze uvažovat i o předběžném opatření o vykázání.

Tento problém se bude jevit jako vážný zejména v situacích, kdy bude obětí domácího násilí např. *nezletilé dítě*. Jestliže bychom uvažovali o situaci, kdy je obětí osoba zletilá, nebude zajisté existovat žádný problém v případě jejího přístupu k soudu či její procesní způsobilosti. Avšak v případě nezletilců je situace výrazně odlišná.

Jde zejména o faktický problém *zastoupení dítěte*. Jestliže je dítě obětí domácího násilí, typicky jednoho z rodičů, není nikdy vyloučeno, aby jménem dítěte podal návrh na vydání předběžného opatření rodič druhý.²⁹ Avšak právní úprava už opomíná případy, kdy druhý rodič z jakéhokoliv důvodu (strachu, obav z ostudy, citového vztahu) tento postup odmítne. Dítěti by prakticky neměl kdo pomoci. Tento závěr lze zmírnit s ohledem na ustanovení § 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který stanoví, že dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Situaci ulehčuje, že operativní ochranu těchto zájmů může v každém případě zajistit také Policie České republiky, a to bez výslovného návrhu. Nicméně, přístup nezletilého dítěte k soudu by tak mohl být ohrožen. Jedinou cestou by pak tak byla pouze možnost adresovat soudu podnět, na základě něhož by soud zahájil řízení bez návrhu, anebo přiznat nezletilému dítěti procesní způsobilost ve vztahu k těmto řízením.

V této souvislosti je užíván také protiargument, že v těchto situacích se může uplatnit ustanovení § 76a OSŘ. Podstatou tohoto ustanovení však je, že *dítě bude umístěno do vhodného výchovného prostředí*, tedy, že ve společném obydlí *přestane pobývat dítě, nikoliv násilník*. V tomto bodě tak lze spatřit zásadní rozdíl v konstrukci ustanovení § 76a a § 76b OSŘ, jehož podstatou je vykázání násilníka.

²⁷ K tomu srov. Winterová, A.: Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. Praha: Linde, 2007, s. 142.

²⁸ Žel, interpretace termínu řízení ve věci samé je značně problematická, neboť z výše citovaného poslaneckého návrhu č. 828 byla realizována do podoby zákona jen část procesněprávní, tedy zejména novela občanského soudního řádu, nikoli část navrhuující podstatné změny v občanském zákoníku (srov. poznámku č. 19 shora).

²⁹ K tomu srov. také Čuhelová, K. Zákaz setkávání otce s nezletilým dítětem a ustanovení § 76b OSŘ. Bulletin advokacie, 2008, č. 10.

Posledním bodem pro podporu nutnosti zabývat se povinností existence návrhu na vydání předběžného opatření o vykázání je již citovaný *nový zákon o Policii České republiky*, který nabývá účinnosti od 1. ledna 2009. Tento zákon prakticky přebírá současnou podobu právní úpravy o vykázání ze společného obydlí. Policii České republiky je zde uložena významná povinnost, a to s ohledem na ustanovení § 47 odst. 3 nového zákona o Policii České republiky *do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí zaslat kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému soudu*, který je příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření podle OSŘ. Lze uvažovat o otázce, zda toto oznámení lze považovat současně za podnět adresovaný soudu. Jestliže by šlo o podnět, mohl by pak soud na základě tohoto oznámení zahájit řízení bez návrhu, avšak pouze v přísné souvislosti s řízeními, jež lze zahájit i bez návrhu.

Výkon rozhodnutí v uvedených případech je pak zajištěn zvláštním způsobem v rámci vykonávacího řízení.

5.2.2 VÝKON ROZHODNUTÍ O PŘEDBĚŽNÉM OPATŘENÍ

Výkon rozhodnutí o předběžném opatření dle § 76b je upraven ustanovením § 273b OSŘ, tedy *výkonem vykázání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným*. Zákon zde soudu přímo ukládá povinnost zajistit výkon tohoto rozhodnutí bezodkladně. Jde tedy o jednu ze dvou výjimek, kdy vykonávací řízení může být zahájeno *i bez návrhu*. Důležitou poznámkou je, že výkon tohoto rozhodnutí může být proveden pouze soudem, nikoliv tedy soudním exekutorem (dle exekučního řádu).

Soud v součinnosti s příslušnými státními orgány vykáže povinného (násilnou osobu) ze společného obydlí a mimo jiné této osobě odebere klíče. Je však nutné, aby povinnému bylo umožněno vzít si ze společného obydlí své osobní věci, dokumenty či cennosti, a to buď přímo při výkonu rozhodnutí, nebo (nebyl-li výkonu přítomen) na jeho žádost v průběhu trvání předběžného opatření. Dále musí být povinnému umožněno si vyzvednout věci potřebné pro výkon svého povolání či podnikatelské činnosti. Soud může povinnému zakázat setkávat se s oprávněným či s ním navazovat kontakty. Právě k tomuto bodu je nutno poznamenat, že zákon již nestanovuje žádné možnosti byť jen nepřímého donucení povinného (např. opakovanými pokutami) k plnění povinnosti, resp. dodržování zákazu nenavazování kontaktů s oprávněným, neboť ten je možný nejen kontaktem osobním, ale také písemným, telefonickým či jiným (sms, e-mail apod.). Nerespektování rozhodnutí soudu je však stíhatelné v trestním řízení.

5.2.3 MAŘENÍ VÝKONU ROZHODNUTÍ O PŘEDBĚŽNÉM OPATŘENÍ

Zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, došlo rovněž k novelizaci trestního zákona. V přímé souvislosti s § 76b, resp. 273b OSŘ a § 21a zákona o Policii České republiky je ustanovení § 171 odst. 1 písm. e) TZ, který po novele stanoví, že *trestného činu se mimo jiné dopustí ten, kdo závažně či opakovaně jedná tak, aby zmařil rozhodnutí o vykázání* vydané podle zvláštního předpisu (např. právě dle zákona o Policii České republiky) nebo na základě výše analyzovaného předběžného opatření

soudu. V případě maření tak může být povinný potrestán odnětím svobody v délce až šest měsíců nebo peněžitým trestem.³⁰

6. ZÁVĚR

Lidský život, tělesné i duševní zdraví, lidská důstojnost a svoboda, zejména však spokojené dětství a všestranný zdravý vývoj dítěte, jsou nepochybně hodnoty, které musí právní řád komplexně chránit, a to i proti takovým hodnotám, jako je právo spoluvlastníka nebo dokonce i výlučného vlastníka či nájemce na užívání domu nebo bytu, pokud se v něm odvíjí rodinný život a je-li ohrožen domácím násilím. Před domácím násilím je třeba chránit ohrožované členy rodinné domácnosti bez ohledu na případné trestní stíhání násilníka, tak jak činí právní úprava řady evropských zemí.

Fenomén domácího násilí vyžaduje rázný a především komplexní přístup zákonodárce. Nepostačuje pouze vytváření prostoru pro *kriminalizaci* pachatelů, ale je nutné zejména přijetí norem pro řešení osobní, osobnostní, majetkové a především bytové situace členů rodiny nebo společné domácnosti násilníka. Jde totiž jak o *efektivní řešení konkrétní dané svízelné situace osob postižených domácím násilím*, tak hlavně o budoucnost těchto osob. Mezi oběti často patří děti. Musí jít tedy o zajištění blaha nezletilých dětí, ať už přímých obětí domácího násilí nebo obětí nepřímých, tj. dětí přihlížejících násilí páchaných na svých matkách apod.

Prostor pro zakotvení občanskoprávních ustanovení proti domácímu násilí poskytuje platný občanský zákoník a občanský soudní řád.

Nová, resp. novelizovaná právní úprava by měla *vystihovat podstatu problému, měla by jej pojmenovat, vzít do úvahy všechny formy soužití a právní důvody bydlení*. Měla by zejména plnit i funkci preventivní. To znamená, že by měla umožnit násilníkovi přehodnocení svého chování a případnou nápravu.

Nabízí se otázka, zda má procesní norma *de lege ferenda* umožnit soudu, aby v jednom řízení společně s vykázáním násilníka ze společné domácnosti a limitací jeho užívacího práva k bytu nebo domu upravil také např. výživné apod. *Stejně tak by měla být jednoznačně vyřešena otázka přístupu nezletilých k soudu*, resp. otázka nutnosti podání návrhu aspoň v zastoupení, či *celkový vztah ustanovení § 76b OSŘ k obecné právní úpravě předběžných opatření*.

Literatura:

- Králíčková, Z., Dávid, R.: Rodinné bydlení a domácí násilí. Právní fórum, 2008, č. 10, s. 429-436
- Radvanová, S.: Zdravé rodinné prostředí – jak pro koho. Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 47 – 49
- Giddens, A.: Sociologie. Argo, 1999, kapitola „Násilí v rodině“.

³⁰ V této věci nelze opomenout jiné skutkové podstaty, zejména pak násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, týrání světené osoby, týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, zbavení osobní svobody, útisk nebo vydírání.

- Melicharová, D.: Dítě jako svědek a oběť domácího násilí. *Acta iuridica olomucensis*. Vol. 1, 2005, s. 62 – 65
- Vargová, B.: Svěřování dětí do výchovy jednoho z rodičů v případech domácího násilí. *Právo a rodina*, 2006, č. 2, s. 9 a násl.
- Čírtková, L.: Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. *Právo a rodina*, 2007, č. 9, s. 12 a násl.
- Hovorka, D.: Úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí při řešení případů domácího násilí – úskalí praxe. *Právo a rodina*, 2007, č. 8, s. 1 a násl.
- Radvanová, S.: Stav české rodiny a rodinného práva v současné době. In sborník materiálů z konference ISFL. *Právní praxe*, 1999, č. 2 - 3, s. 99
- Kovařík, J.: Oidipus a pěstounská péče. *Náhradní rodinná péče*, 1999, č. 1, s. 4 – 6
- Dunovský, J.: Pěstounská péče: současnost a perspektivy. *Sociální politika*, 1993, č. 9, s. 9
- Voňková, J., Huňková, M.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: Profem, 2004
- Hrebíková, V.: Problematika domácího násilí v súvislosti s rozhodovaním súdov o nariadení predbežného opatrenia. *Justičná revue*, 2004, č. 8 – 9, s. 927 – 933
- Gazarenková, L., Pavelková, B.: Právne prostriedky ochrany pred domácim násilím v manželstve v slovenskom právnom poriadku. *Acta iuridica olomucensis*. Vol. 1, 2005, s. 71 – 76
- Šámal, P. a kol.: *Trestní zákon – komentář, II. díl*. 6 vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- Jelínek, J.: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Acta iuridica olomucensis*. Vol. 1, 2005, s. 54 – 58
- Zezulová, J.: Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 4, s. 7 a násl.
- Kočová, K.: Domácí násilí a tzv. vykázání – nový institut právního řádu ČR. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10, s. 34 a násl.
- Winterová, A.: *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2007
- Stavinohová, J., Hlavsa, P.: *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2003

- Čuhelová, K. Zákaz setkávání otce s nezletilým dítětem a ustanovení § 76b OSŘ. Bulletin advokacie, 2008, č. 10

Kontaktní údaje na autora – email:

zdenka.kralickova@law.muni.cz, radovan.david@law.muni.cz